

Ioan Mărculeț, Mircea Furdui, Cătălina Mărculeț, Roxana-Emilia Danciu

GEOGRAFIE

Bacalaureat

Sinteze și Idei esențiale
pentru rezolvarea subiectelor de examen

Argument

Prezenta lucrare – *Geografie Bacalaureat – Sinteze și idei esențiale pentru rezolvarea subiectelor de examen* – se adresează elevilor clasei a XII-a¹ și reprezintă un suport de pregătire individuală pentru examenul de Bacalaureat la disciplina Geografie: Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale.

Lucrarea prezentă este și un suport pentru însușirea cunoștințelor de Geografie, sintetizate și actualizate, ce se regăsesc semnalate în conținuturile programei pentru examenul de Bacalaureat² și dezvoltate destul de diferit în cele cinci manuale de geografie aprobate de Ministerul Educației din România.

Prin varietatea subiectelor propuse la secțiunile „Autoevaluare” – elaborate pe baza tipurilor de itemi stabiliți de Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație –, elevii au posibilitatea de a se familiariza cu exigențele evaluării la nivel național și de a identifica lacunele prin compararea propriilor răspunsuri cu cele oferite, detaliate și bine structurate, la capitolul „Modele de rezolvare”.

Autorii

¹ Profilul umanist din filiera teoretică, profilul servicii din filiera tehnologică și toate profilurile și specializările din filiera vocațională, cu excepția profilului militar.

² Programa de examen este realizată în conformitate cu prevederile programei școlare în vigoare pentru clasa a XII-a. Variantele de subiecte pentru examenul național de bacalaureat evaluează competențele și conținuturile din prezenta programă, iar baremele de evaluare și de notare prevăd acordarea punctajelor pentru orice modalitate corectă de rezolvare a cerințelor. Variantele de subiecte se elaborează în baza prezentei programe și nu vizează conținutul unui manual anume.

Cuprins

1. EUROPA – ELEMENTE GEOGRAFICE DE BAZĂ	7
1.1. Spațiul european	9
1.2. Elemente fizico-geografice definitorii ale Europei	12
1.2.1. Relieful major – trepte, tipuri și unități majore de relief	12
☞ Autoevaluare 1	20
1.2.2. Clima	22
1.2.3. Hidrografia – aspecte generale. Dunărea și Marea Neagră	30
1.2.3.1. Hidrografia – aspecte generale	30
1.2.3.2. Dunărea și Marea Neagră	33
1.2.4. Învelișul biopedogeografic	36
1.2.5. Resursele naturale	39
☞ Autoevaluare 2	43
1.3. Elemente de geografie umană	47
1.3.1. Harta politică a Europei	47
1.3.2. Populația și caracteristicile ei geodemografice	48
1.3.3. Sistemul de orașe al Europei	50
1.3.4. Activitățile economice – caracteristici generale	53
1.3.5. Sisteme de transport	57
☞ Autoevaluare 3	60
1.4. Mediul înconjurător și peisaje	63
1.5. Regiuni geografice în Europa	65
1.5.1. Caracteristici ale unor regiuni geografice din Europa	65
1.5.2. Studiu de caz al unei regiuni geografice – Carpații	68
1.6. Țările vecine României	70
☞ Autoevaluare 4	74
2. ROMÂNIA – ELEMENTE GEOGRAFICE DE BAZĂ	77
2.1. Spațiul românesc	79
2.2. Elemente fizico-geografice definitorii ale României	81
2.2.1. Relieful major – trepte, tipuri și unități majore de relief	81
☞ Autoevaluare 5	93
2.2.2. Clima României	95
2.2.3. Hidrografia – aspecte generale	102
2.2.4. Învelișul biopedogeografic	106

2.2.5. Resursele naturale	109
☞ Autoevaluare 6	112
2.3. Elemente de geografie umană	114
2.3.1. România ca stat al Europei	114
2.3.2. Populația și caracteristicile ei geodemografice	116
2.3.3. Sistemul de orașe al României	118
2.3.4. Activitățile economice – caracteristici generale	120
2.3.5. Sistemele de transport	123
2.4. Mediul înconjurător și peisaje	124
☞ Autoevaluare 7	125
3. ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ	129
3.1. Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene	131
3.2. Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale Uniunii Europene	134
3.3. Statele Uniunii Europene	135
3.3.1. Privire generală și sintetică	135
3.3.2. Studii de caz	135
3.4. România ca parte a Uniunii Europene	141
3.4.1. Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru UE	141
3.4.2. România și țările Uniunii Europene – interdependențe geografice, economice și culturale	142
3.5. Problema energiei în Uniunea Europeană și România	143
☞ Autoevaluare 8	145
4. EUROPA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ	149
4.1. Probleme fundamentale ale lumii contemporane	151
4.2. Rolul Europei în construirea lumii contemporane	151
4.3. Uniunea Europeană și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane	152
4.4. Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană	153
4.5. Europa, Uniunea Europeană și România în următoarele decenii	154
☞ Autoevaluare 9	155
☞ Autoevaluare 10 (generală)	156
5. MODELE DE REZOLVARE	161
6. BIBLIOGRAFIE ȘI WEBOGRAFIE	179
6.1. Bibliografie	181
6.2. Webografie	183
6.3. Hărți grafice	184

1. EUROPA – Elemente geografice de bază

1.1. Spațiul european

1.2. Elemente fizico-geografice definitorii ale Europei

1.3. Elemente de geografie umană

1.4. Mediul înconjurător și peisaje

1.5. Regiuni geografice în Europa

1.1. Spațiul european

● *Dimensiunile spațiale și demografice*

Ca *suprafață*, Europa ocupă penultimul loc în ierarhia continentelor, cu 10.170.340 km² (7,05% din suprafața uscatului), iar ca *populație* este al treilea cel mai populat continent de pe glob, după Asia și Africa, cu aproximativ 740 de milioane de locuitori (12,5% din populația lumii).

● *Poziția geografică*

Continentul Europa este localizat în întregime în *emisfera nordică*. Latitudinal se întinde pe aproximativ 4.000 km lungime (între 36° și 71° latitudine nordică) și longitudinal pe aproximativ 6.000 km (între 9° longitudine vestică și 68° longitudine estică).

Principalele paralele și meridiane care traversează teritoriul Europei: sunt Cercul Polar de Nord (66°33' latitudine nordică), paralela de 45° latitudine nordică și Meridianul Greenwich (0° longitudine).

● *Limitele Europei*

- în nord: Oceanul Arctic;
- în vest: Oceanul Atlantic;
- în sud și sud-est: Marea Mediterană, Marea Marmara, Marea Neagră, Munții Caucaz;
- în est: Munții Ural, fluviul Ural, Marea Caspică.

● *Punctele extreme continentale ale Europei*

- în nord: Capul Nordkinn (Norvegia), la 71°08' latitudine nordică (Capul Nord, după unele surse didactice);
- în vest: Capul Roca/Cabo da Roca (Portugalia), la 9°34' longitudine vestică;
- în sud: Capul Tarifa/Punta Marroqui (Spania), la 36° latitudine nordică;
- în est: NE-ul Munților Ural, Vorkuta (Federația Rusă), la 67°30' longitudine estică.

● *Punctele extreme insulare ale Europei*

- în nord: Arhipelagul Franz Josef (Federația Rusă), la 81°49' latitudine nordică;
- în vest: Insula Islanda, la 24°32' longitudine vestică;
- în sud: Insula Creta (Grecia), la 35°55' latitudine nordică.

● *Țărmurile Europei*

Țărmurile însumează aproximativ 80.000 km lungime, sunt puternic festonate (crestate) și prezintă următoarele articulații:

- a. peninsule:** Scandinavă/Scandinavia, Kola (Federația Rusă), Iutlanda, Bretagne (Franța), Iberică, Italică, Calabria (în componența Peninsulei Italice), Balcanică, Peloponez (Grecia), Crimeea;

b. insule: în *Oceanul Atlantic* – Islanda, Arhipelagul Britanic (cu insulele Marea Britanie, Irlanda, Orkney, Hebride), Arhipelagul Azore (Portugalia), Arhipelagul Madeira (Spania), Arhipelagul Canare (Spania); în *Marea Mediterană* – Arhipelagul/Insulele Baleare (Spania), Corsica (Franța), Sardinia (Italia), Sicilia (Italia), Malta, Creta (Grecia), Cipru, Arhipelagul Ciclade (Grecia) etc.;

c. golfuri: la *Marea Baltică* – Botnic, Riga, Finic; la *Oceanul Atlantic* – Biscaya; la *Marea Mediterană* – Genova, Lion; la *Marea Neagră* – Odessa, Burgas ș.a.;

d. strâmțori: Kerçi (leagă mările Azov și Neagră), Bosfor (între Europa și Asia, leagă mările Neagră și Marea Marmara), Dardanele (între Europa și Asia, leagă mările Marmara și Egee), Messina (între Peninsula Calabria și Insula Sicilia, leagă mările Ionică și Tireniană), Gibraltar (între Europa și Africa, leagă Marea Mediterană de Oceanul Atlantic), Pas de Calais/Dover (leagă mările Mânecii și Nordului) etc.

Fig. 1. Spațiul european

● **Principalele mări care scaldă țărmurile Europei**

a. în nord și nord-vest: Marea Barents, Marea Albă, Marea Baltică, Marea Norvegiei, Marea Nordului, Marea Irlandei, Marea Mânecii;

b. în sud și sud-est: Marea Mediterană (cu Marea Ligurică, Marea Tireniană, Marea Ionică, Marea Adriatică, Marea Egee), Marea Marmara, Marea Neagră, Marea Azov.

În prezent, spațiul european este administrat de 48 de state (fig. 2), dintre care unul cu recunoaștere parțială (Kosovo) și două care aparțin, prin poziția geografică a capitalei, Asiei (Kazahstan și Turcia).

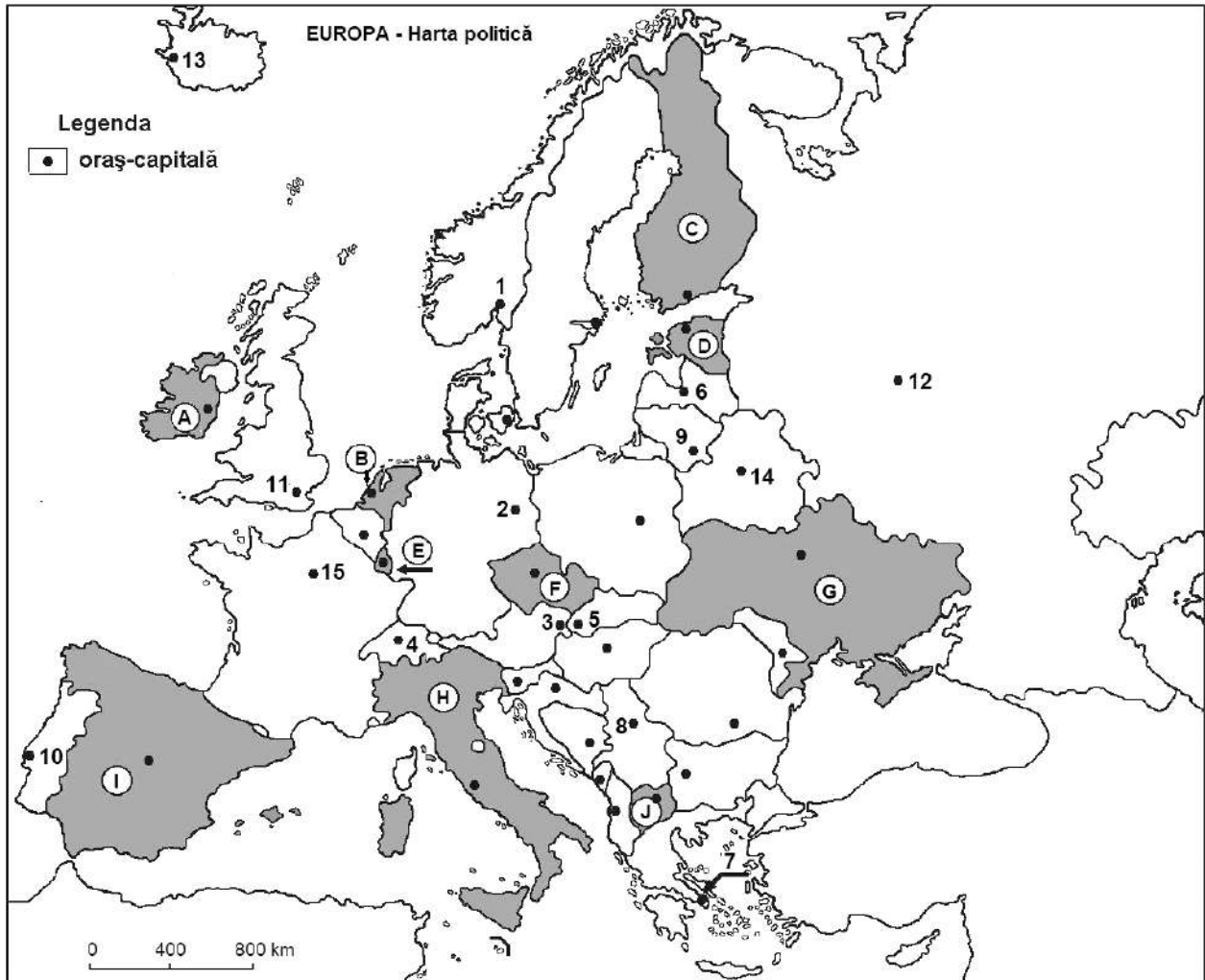

Fig. 2. Europa – harta politică

Autoevaluare 1

Harta de mai jos se referă la subiectele I-III. Pe hartă sunt marcate cu litere state și orașe-capitală, cu numere.

I. Scrieți răspunsurile corecte care completează afirmațiile de mai jos:

1. Statul cu ieșire la Marea Irlandei este marcat pe hartă cu litera ...
2. Orașul-capitală situat în Insula Islanda este marcat pe hartă cu numărul ...
3. Munții Pirinei se află la granița Franței cu statul marcat pe hartă cu litera ...
4. În Peninsula Italică se află statul marcat pe hartă cu litera ...
5. Munții situați în vestul statului marcat pe hartă cu litera G s-au înălțat în orogeneza ...

6. Câmpia Padului, câmpie fluvio-lacustră, aparține statului marcat pe hartă cu litera ...
7. Țărmlul cu poldere este specific statului marcat pe hartă cu litera ...
8. Podișul Volâno-Podolic este situat pe teritoriul statului marcat pe hartă cu litera ...
9. Platforma precambriană din regiunea orașului-capitală marcat pe hartă cu numărul **12** se numește
10. Câmpia Mării Negre face parte din relieful statului marcat pe hartă cu litera ...

II. Stabiliți litera corespunzătoare răspunsului corect (a, b, c sau d) pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos:

1. Capul Roca este situat în apropierea orașului-capitală marcat pe hartă cu numărul:
a. 1 b. 7 c. 10 d. 13
2. Statul cu ieșire la Golful Finic este marcat pe hartă cu litera:
a. A b. D c. G d. H
3. Statul situat în Peninsula Balcanică este marcat pe hartă cu litera:
a. C b. H c. I d. J
4. Munții Apenini se găsesc pe teritoriul statului marcat pe hartă cu litera:
a. B b. D c. E d. H
5. Statele marcate pe hartă cu literele **H** și **I** au în comun:
a. Munții Alpi b. Munții Carpați c. forme de relief glaciuar d. altitudini ale reliefului mai mari de 4.000 m
6. Țărmuri cu fiorduri se găsesc în statul marcat pe hartă cu litera:
a. A b. C c. D d. J
7. Pe teritoriul statului marcat pe hartă cu litera **H** se află:
a. Delta Dunării b. Delta Padului c. Delta Volgăi d. Podișul Central Rus
8. Podișul cu fundament hercinic și cuvertură sedimentară, dominat de culmi numite *sierre*, se află în statul marcat pe hartă cu litera:
a. A b. F c. G d. I
9. Orașul-capitală situat la marginea unui estuar este marcat pe hartă cu numărul:
a. 1 b. 7 c. 11 d. 13
10. Între orașele-capitală marcate pe hartă cu numerele 5 și 8 se află:
a. Bazinul Parizian b. Câmpia Germano-Polonă c. Câmpia Panonică d. Munții Pirinei

III. a. Precizați:

1. o cauză a prezenței vulcanilor activi în statul marcat pe hartă cu litera **H**;
2. numele a doi vulcani activi din statul marcat pe hartă cu litera **H**;
3. literele cu care sunt marcate pe hartă două state ce au relief modelat de calota glaciuară cuaternară;
4. numele podișului intens modelat de calota glaciuară din statul marcat pe hartă cu litera **C**;
5. numele orogenezei în care s-au format munții situați în nordul statului a cărui oraș-capitală este marcat pe hartă cu numărul **7**;
6. numele a două golfuri la care are ieșire statul marcat pe hartă cu litera **C**;

7. numele unităților acvatice care comunică prin strâmtoarea situată în sudul statului marcat pe hartă cu litera **I**;
8. numele a două tipuri de țărături din insula în care se află orașul marcat pe hartă cu numărul **11**.

b. Explicați:

1. prezența vulcanilor activi în insula în care se află orașul-capitală marcat pe hartă cu numărul **13**;
2. prezența reliefului glaciatic în nordul statului marcat pe hartă cu litera **H**.

 Model de rezolvare la pagina 163

1.2.2. Clima

Ca urmare a poziției geografice între 36° și 82° latitudine nordică și a extinderii latitudinale pe direcția vest-est, cea mai mare parte a Europei se încadrează în **zona de climă temperată**. Fac excepție doar extremitățile nordice ale Federației Ruse și Peninsulei Scandinave, Insula Islanda etc. (cca 6% din suprafața Europei), situate în **zona de climă rece**.

A. Factorii genetici ai climei

Alături de poziția geografică a continentului, la diferențierea mai multor tipuri de climă, contribuie numeroși alți factori, între care:

- **Radiația solară globală**, esențială în distribuția regimului căldurii, scade de la sud (cca 150 kcal/cm²/an) spre nord (sub 80 kcal/cm²/an). Ca urmare, și **bilanțul radiativ** înregistrează valori din ce în ce mai mici de la sud la nord.

- **Circulația generală a atmosferei/circulația generală a maselor de aer** se desfășoară dominant pe direcția vest-est, determinând moderarea temperaturii aerului și cantități mai mari de precipitații în vestul continentului și din ce în ce mai scăzute spre partea centrală și estică a acestuia. De asemenea, există o influență a maselor de aer tropical, mai ales vara, și a celor de aer polar, în special iarna.

Pe fondul circulației atmosferice, Europa se găsește sub influența unor **centri barici** principali (cicloni și anticicloni), semnificativi pentru vremea și clima continentului: Ciclonul Islandez, Anticlonul Azoric, Ciclonii Mediteraneeni, Anticlonul Est-European, Anticlonul Scandinav, Anticlonul Nord-African și Ciclonul Arab. Se evidențiază:

- **Ciclonul Islandez**, cu aria de formare în nordul Oceanului Atlantic (Insula Islanda), se manifestă mai ales vara, determinând pătrunderea maselor de aer oceanic spre centrul continentului;
- **Anticlonul Azoric/Azorelor**, cu originea în aria Insulelor Azore din Oceanul Atlantic, acționează permanent asupra Europei;
- **Ciclonii Mediteraneeni**, cu o frecvență mai mare iarna, se formează la contactul aerului polar, ce pătrunde peste vestul și centrul Europei, cu aerul tropical;
- **Anticlonul Est-European** (prin extindere *Siberian*) se formează în urma răcirii sau încălzirii puternice a vastei întinderi de uscat din estul Europei și Asia, având caracter sezonier (iarna).

**5. MODELE DE
REZOLVARE
PENTRU
AUTOEVALUĂRI**

Autoevaluare 1

I.

1. A;
2. 13;
3. I;
4. H;
5. alpină;
6. H;
7. B;
8. G;
9. Est-Europeană;
10. G.

II.

1. c; 2. b; 3. d; 4. d; 5. c; 6. a; 7. b; 8. d; 9. c; 10. c.

III.

a.

1. contactul de tip subducție (coliziune) între Placa Africană, ce înaintează spre nord, și Placa Eurasiatică;
2. oricare doi vulcani dintre Vezuviu, Etna, Stromboli, Vulcano;
3. C (Finlanda), D (Estonia);
4. Podișul Finlandei;
5. alpină;
6. Golful Botnic, Golful Finic;
7. Oceanul Atlantic, Marea Mediterană;
8. oricare două tipuri de țărmuri dintre: țărmuri cu fiorduri, țărmuri cu riass și țărmuri cu estuare.

b.

1. Prezența vulcanilor activi în insula în care se află orașul marcat pe hartă cu numărul 13, numită Islanda, se datorează activității tectonice din zona Dorsalei Medio-Atlantice, unde se realizează un contact de tip rift între plăcile tectonice Eurasiatică (la est) și Nord-Americană (la vest).
2. Prezența reliefului glaciatic în nordul statului marcat pe hartă cu litera H (Italia) se datorează reliefului montan (Munților Alpi) cu altitudini mai mari de 3.000 m. Atât în Cuaternar, cât și în prezent, în acești munți înalți, ghețarii montani, prin eroziune, transport și acumulare, au creat un relief specific, cu circuri glaciare, văi glaciare, creste și morene.